

Buji Ferenc

ISTEN ORSZÁGÁNAK TITKAI*

*Ne adjátok a szent dolgokat a kutyáknak
és gyöngyeiteket se szórjátok a disznók elé,
különben még eltapossák lábukkal,
és megfordulva széttépnek benneteket!*

Mt 7,6

Ha az ember valamit nem akar megérteni, akkor sem érti meg, ha azt félreérthetetlenül tárják elébe. Vonatkozik ez erre a mondásra is, melynek sem a többi szinoptikus evangéliumban, sem Jánosnál nincsen párhuzama, egyedül csak Tamásnál (93. logion).¹ Ha csak Tamásnál szerepelne, Máténál nem, akkor a szentírástudomány az eredeti jézusi tanítás gnosztikus meghamisításának tartaná, mivel rögtön felismerné benne az ezotéria és az exotéria jellegzetes gnosztikus megkülönböztetését. Mivel azonban Máténál is szerepel, nem tehet egyebet: *nem érti meg*.

Minthogy a történelmi kereszténységtől általában, a modern kereszténységtől pedig különösen idegen az emberek értékrendi megkülönböztetése, s mivel úgy gondolják, hogy akár a legmélyebb és legmagasabb keresztény tanítások is megoszthatók bárkivel, ezért – hogy az egyik neves kommentárt idézzük – a fenti „vers értelme bizonytalan”. Nos, e jézusi kijelentés értelme minden, csak nem bizonytalan. Arra figyelmezteti ugyanis azokat, akik követőivé váltak, hogy tanításának igazán magasrendű elemeit – a szent dolgokat és a gyöngyöket – óvakodjanak megosztani a közönséges emberekkel, mert még különben annak a veszélynek teszik ki magukat, hogy azok – félreértve avagy botrányosnak ítélve azokat – nemcsak magával a tanítással fordulnak szembe, hanem a tanítás képviselőivel is. Mert ami igazán értékes, azt nem szabad kiszolgáltatni olyan embereknek, akik nem méltóak rá – vagyis azoknak, akik nem képesek az adott tanítást objektív és szubjektív értelemben úgy felfogni, ahogy az megkívánja. Objektív értelemben: akik nem képesek felfogni az adott tanítás tulajdonképpeni tartalmát; szubjektív értelemben: akik noha felfogják az adott tanítás tartalmát,

* Forrás → Buji Ferenc: *Az elfelejtett evangélium. A názáreti Jézus elveszett tanításai* (Budapest, 2006, Kairosz Kiadó), p. 125–132.

¹ „Ne adjátok a szentet a kutyáknak, nehogy szemétdombra kerüljön. A gyöngyöket se vessétek a disznók elé, nehogy [eltapossák] azokat.”

de mivel nem rendelkeznek megfelelő beállítottsággal, szemlélettel, hozzáállással, ezt a tartalmat botrányosnak tartják és elutasítják. Mert mi más történt volna, mint éppen ez utóbbi, ha például az Emberfia kivétel nélkül mindenkit arra biztatott volna, mint tanítványait: hagyják el családjukat, mondjanak le javaikról, birtokaikról, apjukat és anyjukat többé ne tekintsék apjuknak és anyjuknak, s ha szüleik meghalnak, akkor se foglalkozzanak velük, hanem bízzák a halottakra, hogy gondoskodjanak halottaikról!? Túl azon, hogy egy ilyen tanítással mindenki számára előállni esztelen dolog lett volna, annak, aki ilyen tanítást fogalmazott volna meg, a legélesebb visszautasításban lett volna része. S méltán.

De a vizsgált jézusi mondás meg nem értése a szentírástudomány részéről, illetve figyelmen kívül hagyása a keresztény igehirdetés részéről egyúttal arra is rámutat, hogy az a tanítás, ami csak egy szűk kisebbség számára való, valójában még akkor sem osztható meg a többséggel, ha mindenkivel megosztják, mert akkor is csak egy szűk kisebbségnél talál nyitott fülekre. Mert hiszen hiába olvassák vagy hallgatják az Emberfia egyes szavait keresztények milliói és milliói, a bennük foglalt tartalmat nemhogy önmagukra nem képesek vonatkoztatni, de még a tárgyszerű megértés szintjéig sem jutnak el. Mert bizony úgy van ez, ahogy az Emberfia mondta: „*Csak az fogja föl, akinek megadatott*” (Mt 19,11). Akinek ellenben nem adatott meg, az nem fogja föl, s mindent el is fog követni annak érdekében, hogy ne fogja föl. Ha pedig mégis fölfogná, akkor ellene fordul. Ezért aztán az Emberfia a néphez, vagyis a „kívülállókhoz” (Mk 4,11) *kizárólag* csak talányos értelmű példázatokban szólt (vö. Mt 13,34),² hogy „nézzenek, de ne lássanak, halljanak, de ne értsenek, nehogy megtérjenek, s bocsánatot nyerjenek” (Mk 4,12) – vagyis hogy elváljék: kiben van elegendő értelem, elegendő fogékonyság az ő tanítására, s kiben nincs; hogy elváljék, kinek van füle a hallásra, s kinek nincsen. Mert „akinek van [= van füle a hallásra], annak még adnak, hogy bőségesen legyen neki, de akinek nincs [= nincs füle rá], attól még azt is elveszik, ami je van” (Mt 13,12). Mit jelent ez? Azt, hogy azok a különbségek, amelyek ugyan megvannak az emberek között, de csak lappangva, rejtve s kibontakozatlanul, megnyilvánuljanak, kibontakozzanak, s kibontakozva még csak annál szembetűnőbbek legyenek.

Tanítványainak belső körét azonban Krisztus egészen másképpen kezelte. Nekik elsősorban nem talányos példázatok formájában adta elő tanítását, hanem nyíltan: „*Nektek megadatott, hogy megismerjétek az Isten országának titkait, de a többieknek csak a példabeszédek szólnak*” (Lk 8,10). Ha pedig tanítványai nem értették a példázatokba foglalt tanítást, akkor mindig elmagyarázta

² „Ezeket mind példabeszédekben mondta el Jézus a népnek, s példabeszéd nélkül nem szólt hozzájuk.”

nekik a példázat értelmét (vö. Mk 4,34; lásd továbbá Mt 13,36k; 15,15kk).³ Igaz, néha nem lehetett teljesen egyértelmű a tanítványoknak, hogy mesterük tanításai közül mi az, ami csak nekik szól, s mi az, ami a népnek szól, mint ahogy az Péter kérdéséből kitetszik: „Uram, ezt a példabeszédet csak nekünk mondd, vagy mindenkinek?” (Lk 12,41). De éppen Péter e kérdése mutatja, hogy Krisztus tanítványai tisztában voltak azzal, hogy ők más tanítást kapnak, mint a kívülállók. Sőt nemcsak egyszerűen más tanítást kaptak, hanem csak ők kapták meg a messiási tanítást: „Hogy van az, hogy nekünk akarod magadat ki-nilyatkoztatni, és nem a világnak?” (Jn 14,22)

Van az Emberfiának egy olyan példázata, amely kifejezetten az emberek spirituális diszpozíciója közötti különbségről szól, s így a legszorosabban kapcsolódik témánkhoz: a talentumokról illetve minákról szóló példázat (Mt 25,14–30 és Lk 19,11–27).⁴ A példázat közkeletű félreértésével ellentétben a „talentumok” nem emberi képességeket, tehetségeket jelentenek. A krisztusi tanítástól a lehető legtávolabb állt mindenféle profanizmus, humanizmus, modern emberközpontúság. Mit érdekelték őt azok a képességek és tehetségek, amelyeknek kibontakoztatása az „önmegvalósítás” körébe esik, mikor az ő tanításának talán

³ Mk 4,34: „Példabeszéd nélkül nem tanított. Mikor tanítványaival magukra maradtak, mindent megmagyarázott nekik.” Mt 13,36k: „Akkor elbocsátotta a népet, s bement a házba. Oda mentek hozzá tanítványai, és kérték: »Magyarázd meg nekünk a szántóföldről és a konkolyról szóló példabeszédedet!« Így magyarázta meg nekik...” Mt 15,15k: „Péter megkérte: »Magyarázd meg nekünk ezt a példabeszédet!« »Még mindig nem értitek ti sem? – kérdezte.«”

⁴ Mt 25,14–30: „Úgy lesz, mint azzal az emberrel, aki idegenbe készült. Összehívta szolgálait, s rájuk bízta vagyonát. Az egyiknek öt talentumot adott, a másiknak kettőt, a harmadiknak csak egyet, kinek-kinek rátermettsége szerint, aztán útra kelt. Aki öt talentumot kapott, menten elkezdett vele kereskedni, s másik ötöt nyert rajta. Ugyanígy az is, aki kettőt kapott, másik kettőt szerzett. Aki egyet kapott, elment, ásott egy gödröt, és elrejtette urának pénzét. Hosszú idő elteltével megjött a szolgák ura, és számadást tartott. Jött, aki öt talentumot kapott, és felmutatta a másik öt talentumot: Uram, öt talentumot adtál, nézd, másik ötöt nyertem rajta. Jól van, te hűséges, derék szolga – mondta neki ura. Minthogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be urad örömébe! Jött az is, aki két talentumot kapott, s így szólt: Uram, két talentumot adtál, nézd, másik kettőt szereztem. Jól van, te hűséges, derék szolga. Mivel a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be urad örömébe! Végül jött az is, aki csak egy talentumot kapott. Ez így beszélt: Uram, tudtam, hogy kemény ember vagy. Aratsz, ahol nem vetettél, és gyűjtesz, ahol nem szórtál. Ezért félelmemben mentem, elástam a földbe talentumodat. Itt van, ami a tiéd. Te mihaszna, lusta szolga! – kiáltott rá ura. Tudtad, hogy ott is aratok, ahol nem vettem, s ott is gyűjtök, ahol nem szórtam. Oda kellett volna adnod pénzemet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza. Vegyétek el tőle a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amije van is, elveszik. Ezt a mihaszna szolgát pedig vessétek ki a külső sötétségre! Ott sírás és fogcsikorgatás lesz.”

leglényesebb eleme éppen annak az ének a felszámolása volt, amelyre a szó modern és profán értelmében vett önmegvalósítás vonatkozik?! A minák és a talentumok kizárólag egy bizonyos, nagyon szoros értelemben vett képességre utalnak: arra a képességre, amely által az ember a *tökéletesség tanítását* megérti, felfogja és átülteti a gyakorlatba. Az emberek között ezzel a legmagasabb rendű képességgel és feladattal kapcsolatban tehát *eleve* létezik bizonyos differenciáltság, mert vannak, akik csupán egy talentummal rendelkeznek, s vannak, akik tízzel – márpedig akik csupán egyetlen talentummal rendelkeznek, azoktól nem lehet elvárni azt, amit a tíz talentummal rendelkezőktől el lehet várni, következésképpen nem is lehet őket ugyanabban a tanításban részesíteni, mint a tíz talentummal rendelkezőket.

Már magából abból az egyszerű tényből, hogy az Emberfia tanítványok szűk körét gyűjtötte maga köré, elkerülhetetlenül következik, hogy mást kellett tanítania nekik és mást kellett tanítania a „kívülállóknak”. Ha ez nem így lett volna, értelmetlen lett volna tanítványokat gyűjtenie maga köré – vagy mindenkit tanítványául kellett volna fogadnia. De az is magától értetődik, hogy bizonyos tanításokat nem lehet megkülönböztetés nélkül mindenkivel megosztani. Egy szűk ösvényhez, melynek bejáratát csupán kevesek képesek megtalálni, nyilvánvalóan olyan tanításnak kell tartoznia, amely maga is szűk, vagyis nem mindenki számára hozzáférhető. Azok számára, akik nem járják és nem is akarják járni ezt az ösvényt, nem valók ennek az ösvénynek a tanításai.

Vajon miért veszett ki a keresztény emberekből a képesség arra, hogy e ki-mondottan markáns jézusi tanítást meghallják?

Amikor a kereszténység még államvallás volt, az Oltár és a Trón pedig még szövetségben állt egymással, nyilvánvalóan szó sem lehetett arról a „spirituális differentizmusról”, amely oly átütő erővel jelenik meg Krisztus tanításában. Amikor pedig a kereszténység a modern korban fokozatosan elkezdett marginalizálódni, államvallási státusza megszűnt, az egyházba is fokozatosan beszivárgó egalitárius és demokratikus szemlélet tette lehetetlenné e jézusi tanítás meghallását. A mai szentíráskutató éppúgy korának gyermeke, mint a középkori teológus, s ezért a talentumokról szóló példázatból többek között azt olvassa ki, hogy Jézus egy bizonyos „mérsékelt kapitalizmust” nem ellenzett (*Jeromos Bibliakommentár*) – amivel nem is az a legnagyobb baj, hogy a szóban forgó kommentátor egy példázatot nem példázatként értelmez, hanem inkább az, hogy ha már nem példázatként értelmezi, akkor merjen következetes lenni, s kijelenteni, hogy Jézus itt kifejezetten az extraprofitra irányuló szabad versenyes kapitalizmus mellett látszik lándzsát törni. Vajon egy ilyen kommentátor az Emberfia ama szavaiból, amelyekben második eljövételét egy betörő érkezésének várat-

lanságával vetette össze (vö. Mt 24,43k), úgyszintén arra következtetne, hogy az Emberfia a betörést bizonyos ésszerű keretek között nem tartotta elfogadhatatlannak?

De e jellegzetes jézusi tanításnak azért sem volt esélye arra, hogy fennmaradjon a történeti kereszténységben, mert egyre inkább az a nézet jutott uralomra, hogy mindenki képes arra, hogy keresztény legyen, hiszen ahhoz, hogy valaki keresztény – vagyis Krisztus követője – legyen, semmi egyebet nem kell tennie azon túl, hogy megkeresztelkedik, hívővé válik s igyekszik magát az egyház előírásaihoz tartani. Vannak ugyan

jó keresztények és rossz keresztények, de végső soron ezek is, azok is: *keresztények*, akikre egyazon parancsolatok, ugyanolyan tanítások vonatkoznak, s ha akarnák, a rossz keresztényekből is jó keresztények válhatnak. Az Emberfia ezzel szemben sokkal élesebben fogalmazta meg a spirituális kvalitásban megjelenő különbségeket: számára keresztény – az ő követője – csak az lehetett, aki képes volt eleget tenni igen magas szintű elvárásainak. Az ilyen emberekhez merőben más módszerrel közelített, mint a „kívülállókhöz”: nyíltan, s nem példázatokban szólt hozzájuk; merőben más, sok tekintetben antiszociális, spirituális etikai elveket fogalmazott meg számukra; és egy merőben más doktrínát képviselt irányukban, amely szerint Isten nemcsak Istenük, hanem atyjuk is, s ők pedig neki édes fiai.

Voltaképpen a keresztény emberek döntő többsége nem az Emberfia specifikus, tanítványainak szóló tanítását követi, hanem azt az általános erkölcsi tanítást, amelyet már az Ószövetség is megfogalmazott, s amit Krisztus szerint *mindenkinek* magáévá kell tennie, függetlenül spirituális képességeitől. Mindenkinek – kivéve tanítványait, akiknek azért nem kell követniük ezt a tanítást, mert nekik egy magasabb tanításhoz kell tartaniuk magukat.